

Sagan om Vilstenen

Av Inga-Lill Andersson 1143andersson@telia.com

På kvarnvägen som förr gick i Slätthultsskogen till Stubbereds kvarn, finns ännu kvar det bergblock i skogen som kallas för **Vilsten**. När drängarna förr bar spannmålen på väg till kvarnen för att mala, vilade man vid stenen. Berget var lagom högt att luta ryggen emot och få fäste med bördan för en pustepaus och samtidigt vila rygg och ben på färdvägen. Vilstenen ligger på en gammal väg som ledde fram till Stubbereds gård, förbi den och på Skansvägen ned till Bytesbacken för att komma fram till Stubbereds kvarn som låg i Göta Älv innan älven höjdes.

Man malde säd till mjöl och 'först till kvarn fick först mala'. När man efter att ha fått sitt mjöl malet och knegat uppför Bytesbacken via Stubbereds kvarnlid och kommit fram till Skansvägen sedan vägen upp och förbi Stubbered, fanns ett stenblock efter en liten vägsträcka som benämnes Vilsten. Där kunde drängen med mjölsäcken på ryggen få luta sig i en vilställning och ta igen sig en stund utan att lasta av sig säcken som satt på ryggen. En stor stark karl visade sin styrka genom att bära sin tunga mjölsäck hela vägen utan att sätta ner säcken. Mjölsäcken kanske vägde 100 kilo och det var slitsamt för knän och fötter på den ojämna stigen med trädens rötter i dagen. Stenen hade en form som om den vore ett stort fyrkantigt bord och med lite ojämna sidor med plats för säcken. Det fanns också andra namn på en Vilsten som **Pustesten** och **Vilosten för trötta**, och trött var man efter vandrandet? Vilstenar fanns förr på vägar för att man skulle kunna få lite rast och vila en stund, då man fick gå långa sträckor. Vandringsmän vilade sig på Vilstenen när man vandrade mellan gårdarna för att få mat och arbete. Det var en rastplats för vandringsmän eller för ryttare med trött häst. Slamret från kvarnarna är nu i tystnad och ännu mer vatten rinner i älven.

Man fick bygga kvarn och mala enligt den gamla Västgötalagen från 1300-talet för sitt husbehov. Dock fick man inte bygga och förstöra annans mark. Den som bygger kvarn först äger kvarnplatsen om inte grannarna förbjuder detta. Skvaltkvarnen var en enkel kvarn som inte krävde mycket vatten till kvarnhjulet och vid Ryrbäcken finns kvarnstenar kvar efter två kvarnar, och en kvarnsten finns i en anslutande bäck österut mot Myrtuvans forna skola. Oftast malde man vår och höst när vattenflödet var rikligare, då man måste 'ha vatten till sin kvarn'. När vattnet var rikligt kunde man mala både dag och natt för att få ut mest mjöl när det var god vattentillgång. Några gånger per år hade man rejäla storbak och hängde brödkakorna på trästång i kammar'n för att inte råttorna skulle kalasa på dem. Man bakade helst tunnbröd eller knäckebröd som kunde förvaras en längre tid.

Ibland kallas en sådan sten för **Kärringavila**, då man ansåg att kvinnfolk inte orkade gå så långa sträckor och måste stanna för att kunna prata om traktens senaste skvaller. Befann sig stenen på platt mark vid en lång sträcka, kunde stenen kallas för **Mors vilosten**. En stor stark bonde behövde inte vila på raksträcka med platt mark. Man berättade skrönor och skvallrade om byns folk, det fanns också mycket vidskepelse att begrunda. Ibland hade man med färdkost att duka upp på stenen när man skulle vara borta länge. Om man var halvvägs eller endast hade en kortare sträcka till byn eller kanske marknadsplatsen, kunde vandraren rasta en stund vid en Vilsten när man var på väg för att söka få arbete. De långväga vandrarna stannade upp på sin färd och höll till vid Vilstenen som ibland kallades för **Hållsten**.

Alla klövjeleder och gångstigar hade sina vilstenar där man tog en matbit och en sup för att få mod. Hade man färdats långt, så lät man sin fattiga färdkost smaka väl här. Vid en vilosten som ofta låg i skogsbrynet inte långt ifrån bebyggda trakter kunde man förr höra höga rop för att tala om att någon var på väg fram till torpet.

På ett högt krön på ovanpå en mur kunde det också finnas en vilosten, en stenstol för att vila sig och blicka ut över nejden. Om man skulle till markna´n bytte man till bästkläder här. Skulle man kanske till köpplatsen vid Bytesbacken nära Stubbered så ville man se fin ut.

Vilstenen kunde också ha betydelse för att avlasta vid långa transporter med kistan på väg till kyrkan för att jorda kroppen. Ibland fanns stenen ganska nära en kyrka och kunde då vara en plats för att byta till strumpor och skor, för att se mer respektabel ut när man steg in i Guds hus. Ibland kunde även vilsteningen ha använts för att minna om tidens nycker, och det kan ha funnits ett solur på en sten för att visa hur långt solen var liden.

Vilstenen har också använts av dem som ville finna lugn och ro och skriva poesi och lyrik i nära natur. Det hände också att spelmannen slog sig ned och tog upp sitt handklaver när det fanns ungdomar som samlats där undan de vuxnas ögon. Särskilt på fredagskvällarna samlades man vid Vilstenen efter dagens jobb och fick reda på det senaste som hänt och nyheter från stora världen utanför byn. Runt Vilstenen höll man rent med löv och granris, då man ibland träffade främmande människor och knöt nya band. På väg mot en större gård kunde främmanden här ge sig tillkänna genom att hojta och tjoa. Det var en social mötesplats för skvaller, med lokala och världsliga nyheter som man fick sig till livs. Det hände också att vid stora kalas med mycket mat och dryck, att man på hemvägen inte kom längre utan tog en lur vid Vilstenen.

Ungdomarna hade hjärtans roligt en stund efter dagens arbete. Man vänslades, friade och fann här en plats att få vara ifred med sin svärmande käresta. Namnet **Brudsten** antyder att mötesplatsen även hade en social funktion och den kanske till och med var en **Friaresten** eller en seriöst lekfull mötesplats. Det fanns inte så många mötesplatser för de älskande tu, utan man kanske stämde möte vid stenen efter mjölkningen och så blev det frieri. Vid Vilstenen kunde man träffas utan att det ansågs för att var skumt, då alla kunde träffas naturligt där till och från en annan plats. En ungdomens mötesplats att le och glittra mot varann intill en mossig gammal Vilsten. Ibland gav man löften i förtroende för framtiden och en och annan puss växlades vid ´hvilostenen´. Någon kanske gick olycklig hem från samlingsplatsen vid Vilstenen om inte kärestan kunnat komma och allvarsamma tankar bröt fram. Det hände att man träffades vid vilsteningen för att göra upp om ett och annat som man var oense om. Livets svåra gåta kan vara snyftande svår och olöslig.

Referenser:

Bröderna Karl Erik Lundberg och Oskar Egon Lundberg. Stubbereds gård.

Vilsten vid Stubbered

